

HCS D

**Human capital and social
development.**

2026 – volume 22, issue 4

Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali.

2026 – 22-jild, 4-son

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA’LIM FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI**

**Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali
Journal Human capital and social development
Журнал Человеческий капитал и социальноеразвитие
Jurnali**

22-jild, 4-son (iyul) 2026.

Jurnal 2021-yilda tashkil topgan.

Davriyligi: har ikki oyda

Davriy nashirning rasmiy nomi: “Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish”-“Human capital and social development”-“Человеческий капитал и социальное развития” O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 19.05.2021 sanada berilgan №1179 guvohnomasi bilan ro‘yhatdan o‘tgan.

Jurnal: O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2023-yil 29-avgustdagi 342/5-son qarori bilan tasdiqlangan Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) Ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yhatiga kiritilgan.

Jurnal asoschilari: Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Inson resurslari va mahalla tarqqiyotini boshqarish instituti.

Nashr etuvchi: SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi.

Xalqaro indeksi: ISSN 3030-3672

Tahririyat telefoni: +998 (94) 283 56 78, +998 (90) 502 13 03

Pochta manzili: 140104, Samarqand shahar., Universitet xiyoboni, 4

Web-sayt: www.hcsd.samdu.uz.

E-mail: muhridinrabbimov@gmail.com

«INSON KAPITALI VA IJTIMOYIY RIVOJLANISH»
«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»
JURNALI

Bosh muharrir: t.f.d., prof. Xalmuradov Rustam Ibragimovich

Bosh muharrir o‘rinbosari: i.f.d., prof. Arabov Nurali Uralovich

Kotib: PhD, dots. Nasimov Ikrom Xusanovich

Texnik muharrir: assistent., Rabbimov Muxriddin Musoqul o‘g‘li

TAHRIRIYAT KENGASHI

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. Abdurahmonov Qalandar Xodjayivech

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. G‘ulomov Saidaxror Saidaxmedovich

PhD, professor Arindam Banik (Xalqaro menejment instituti, Hindiston)

PhD, professor (Szechenyi Istvan universiteti, Vengriya) Mahendru Mandeep Kaur

PhD, professor (Balikesir universiteti, Balikesir, Turkiya) Blend Ibrahim

PhD, professor Jiye Li (Sian Jiatong universiteti, Xitoy Xalq Respublikasi)

DSc, professor (Vengriya Qishloq xo‘jaligi va hayotiy fanlar tadqiqot universiteti, Vengriya) Zoltan Lakner

PhD, dots. Djurakulov Shoxrux Davronovich (SamDU)

i.f.n., dots. Yuldashev Shamsiddin Qiyomiddinovich (SamDU)

i.f.n., dots. Nizamov Axtam Numonovich (SamDU)

i.f.n., dots. Bozorov Berdimurod Ulug‘murodovich (SamDU)

i.f.n., dots. Boboqulov Bahromqul Mamatkulovich (SamDU)

i.f.n., dots. Usmonova Dilafruz Karshiyevna (SamDU)

i.f.n., dots. Alibekova Saodat Lapasovna (SamDU)

PhD, dots. Ulug‘murodova Nodira Berdimuradovna (SamDU)

PhD, dots. Eshburiyev Umarbek Rashidovich (SamDU)

PhD, dots. Bakayev Ziyovuddin Toshbolta o‘g‘li (SamDU)

PhD, dots. Karjavova Xurshida Abdumalikovna (SamDU)

PhD, dots. Boltayev Burxon Sadinovich (SamDU)

PhD, dots. Djalilov Faxriddin Azimovich (SamDU)

MEHNAT MOBILIGINING IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH

Z.G.Shakarov

G.V.Plexanov nomidagi RIU Toshkent shahridagi filiali, Toshkent, O'zbekiston.

OPEN ACCESS

HCSD

Correspondence

Shakarov Zafar Gafforovich

G.V.Plexanov nomidagi RIU Toshkent
shahridagi filiali, PhD, dotsent

Email: zafarshakarov@gmail.com

ORCID: 0009-0001-0750-4637

Received: 08 June 2026

Revised: 22 June 2026

Accepted: 14 July 2026

Published: 31 July 2026

Funding source for publication:
Samarkand State University.

Publisher's Note: HCSD stays neutral
with regard to jurisdictional claims in
published maps and institutional
affiliations.

Copyright: Journal Human capital and
social development © 2 by Samarkand
State University is licensed
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Annotatsiya: ushbu maqolada mehnat mobilligining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga ta'siri nazariy va amaliy jihatdan o'rganilgan. Mehnat mobilligi ishchi kuchining hududlar, iqtisodiy faoliyat turlari va mehnat bozori segmentlari o'rtasida harakatlanishi sifatida qaralib, uning bandlikni ta'minlash, mehnat resurslaridan samarali foydalanish, turmush darajani yaxshilash, hududlararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish hamda inson kapitalini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda mehnat mobilligining hududiy, kasbiy, tarmoq va xalqaro shakllari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilingan. O'zbekiston mehnat bozorining 2010–2025-yillardagi ba'zi ko'rsatkichlari asosida mehnat resurslari, bandlik va ishsizlik dinamikasi baholangan. Tahlil natijalari mehnat resurslarining o'sishi bilan bir qatorda ishchi kuchining hududiy va tarmoqlararo qayta taqsimlanishi iqtisodiy faollikni oshirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: mehnat mobilligi, mehnat bozori, bandlik, ishsizlik, hududiy mobillik, kasbiy mobillik, inson kapitali, daromad, mehnat resurslari.

ASSESSING THE IMPACT OF LABOR MOBILITY ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT PROCESSES

Abstract: This article examines the impact of labor mobility on socio-economic development processes from both theoretical and practical perspectives. Labor mobility is defined as the movement of the workforce across regions, types of economic activity, and labor market segments; the study highlights its significance in ensuring employment, utilizing labor resources efficiently, improving living standards, reducing inter-regional economic disparities, and developing human capital. The research analyzes the interrelationships between regional, occupational, sectoral, and international forms of labor mobility. Dynamics regarding labor resources, employment, and unemployment are assessed based on selected indicators from the Uzbekistan labor market covering the period 2010–2025. The analysis results indicate that, alongside the growth of labor resources, the regional and inter-sectoral redistribution of the workforce serves as a crucial factor in boosting economic activity.

Keywords: labor mobility, labor market, employment, unemployment, regional mobility, occupational mobility, human capital, income, labor resources.

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ МОБИЛЬНОСТИ ТРУДА НА ПРОЦЕССЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация: в данной статье рассматривается влияние мобильности труда на процессы социально-экономического развития с теоретической и практической точек зрения. Мобильность труда рассматривается как перемещение рабочей силы между регионами, видами экономической деятельности и сегментами рынка труда, и подчеркивается ее важность в обеспечении занятости, эффективном использовании трудовых ресурсов, повышении уровня жизни, сокращении межрегиональных экономических диспропорций и развитии человеческого капитала. В исследовании анализируется взаимосвязь территориальных, профессиональных, отраслевых и международных форм мобильности труда. Динамика трудовых ресурсов, занятости и безработицы оценивается на основе некоторых показателей рынка труда Узбекистана за 2010–2025 годы. Результаты анализа показывают, что наряду с ростом трудовых ресурсов важным фактором повышения экономической активности является территориальное и межотраслевое перераспределение рабочей силы.

Ключевые слова: трудовая мобильность, рынок труда, занятость, безработица, территориальная мобильность, профессиональная мобильность, человеческий капитал, доход, трудовые ресурсы.

Kirish.

Bugungi kunda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, yangi ishlab chiqarish texnologiyalarining joriy etilishi va hududlar bo'yicha iqtisodiy faollik darajasining farqlanishi mehnat resurslarining harakatchanligiga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirmoqda. Xalqaro mehnat tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilda 167,7 mln nafar xalqaro migrant dunyo mehnat kuchi tarkibida qatnashgan bo'lib, ular global mehnat kuchining 4,7 foizini tashkil etgan[1]. Mehnat bozorida mavjud ishchi kuchining qayerda, qaysi tarmoqda va qanday malaka asosida ishlashi iqtisodiy o'sishning muhim shartlaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar sanoat transformatsiyasi davrida ko'pincha o'z bandlik tuzilmalarini keskin o'zgartiradilar, bu jarayon esa ishchi kuchining harakatchanligini taqozo etadi va o'z navbatida, hozirgi globallashtirilgan iqtisodiyotning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Mehnat mobilligi ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ishchi kuchining ish joyi, yashash hududi, kasbi yoki iqtisodiy faoliyat turi o'zgarishi bilan bog'liq harakatini ifodalaydi. Xalqaro Mehnat Tashkiloti mehnat migratsiyasini ish izlash yoki ish bilan ta'minlanish maqsadida bir joydan boshqa joyga ko'chish bilan izohlaydi.

Mehnat mobilligining iqtisodiy ahamiyati shundaki, u mehnatga bo'lgan talab va taklif o'rtasidagi tafovutni kamaytirishga xizmat qiladi. Misol uchun, ba'zi hududlarda ishchi kuchiga talab yuqori bo'lsa, boshqa hududlarda ish o'rinlariga nisbatan mehnat resurslari taklifi yuqori bo'lishi mumkin. Bunday sharoitda ishchi kuchining hududlararo mobilligi mehnat resurslaridan

foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, mehnat mobilligi nafaqat hududiy ko'chish bilan chegaralanibgina qolmay, rivojlanayotgan iqtisodiyot sharoitida mehnat resurslarining bir kasbdan boshqa kasbga o'tishi, iqtisodiyotning bir tarmog'idan boshqasiga o'tishi, vaqtinchalik yoki masofaviy ish shakllaridan foydalanishi ham mehnat mobilligining yangi turlari sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonda mazkur masala aholining nisbatan yuqori mehnat salohiyati, hududlararo iqtisodiy tafovutlar, urbanizatsiya, yangi ish o'rinlariga bo'lgan ehtiyoj va xalqaro mehnat migratsiyasi jarayonlari bilan chambarchas bog'liq.

Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga asosan, O'zbekistonda mehnat resurslari 2010-yildagi 16 726,0 ming kishidan 2025-yilda 20 602,6 ming kishiga yetgan. Bu davrda mehnat resurslari qariyb 3,9 mln kishiga, ya'ni 23 foizga oshgan.

Shuningdek, bandlik ko'rsatkichi 2010-yildagi 66,9 foizdan 2025-yilda 70,5 foizga ko'tarilgan. 2020-yilda pandemiya ta'sirida ushbu ko'rsatkich bo'yicha pasayish kuzatilgan bo'lib, so'ngi yillarda qayta o'sish kuzatilgan[2].

Mazkur tendensiyalar mehnat resurslari o'sishi bilan bir qatorda ularni hududiy va tarmoqlararo qayta taqsimlash masalasini ham dolzarbligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili.

Mehnat mobilligi iqtisodiy adabiyotlarda mehnat resurslarining hududiy, kasbiy va tarmoqlararo harakati, mehnat bozori talab va taklifining muvofiqlashuvi hamda inson kapitalidan samarali foydalanish bilan bog'liq ko'p qirrali jarayon sifatida tadqiq etib

kelinmoqda. Ushbu yo'nalishdagi ilmiy qarashlarning shakllanishida klassik iqtisodiy nazariya vakillarining mehnat taqsimoti, mehnat resurslarining harakati va ish haqi o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi qarashlari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

A.Smit mehnat taqsimotini mehnat unumdorligini oshiruvchi asosiy omillardan biri sifatida baholab, mehnatning turli faoliyat turlari o'rtasida taqsimlanishi iqtisodiy samaradorlikni oshirishini asoslagan[3]. Mazkur fikr keyinchalik ishchi kuchining iqtisodiyot tarmoqlari va kasblar bo'yicha taqsimlanishini o'rganish uchun nazariy asoslardan biriga aylandi. D.Rikardo esa mehnat resurslari va kapitalning iqtisodiy faoliyatdagi taqsimlanishi hamda ish haqi shakllanishi masalalariga e'tibor qaratgan[4].

Mehnat mobilligining hududiy jihatlarini tahlil etishda E.Ravenstein tomonidan ishlab chiqilgan migratsiya qonunlari alohida ahamiyatga ega bo'lib, migratsiya jarayonlarini masofa, iqtisodiy imkoniyatlar va hududlar o'rtasidagi farqlar bilan bog'lagan[5]. Mazkur yondashuvga ko'ra, hududlar bo'yicha iqtisodiy imkoniyatlar tafovuti turli xil bo'lishi aholining harakatlanishiga sabab bo'luvchi omillardan biridir. Shu nuqtayi nazardan, hududlar o'rtasidagi ish haqi, bandlik va ish o'rinlari mavjudligidagi farqlar mehnat mobilligini shakllantiruvchi muhim iqtisodiy omillar sifatida qaraladi.

Zamonaviy tadqiqotlarda mehnat mobilligi tobora ko'proq mehnat bozori samaradorligi va iqtisodiy o'sish bilan bog'lanmoqda. Xalqaro Mehnat Tashkiloti, OECD va Jahon bankining tadqiqotlarida mehnat mobilligi ishchi kuchining iqtisodiyotda samarali taqsimlanishiga, mehnat bozoridagi

nomutanosibliklarni kamaytirishga va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishi mumkinligi qayd etiladi. Shuningdek, mazkur tashkilotlar mehnat mobilligining samarasi migrantlarning mehnat huquqlari, ijtimoiy himoyasi, malakasi va mehnat bozoriga moslashish imkoniyatlariga ham bog'liqligini ta'kidlaydi.

Jumladan, xalqaro mehnat migratsiyasi masalasida Douglas S.Massey va hammualliflari tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar ham muhim ahamiyat kasb etib, ularning tadqiqotlarida migratsiya jarayonlari nafaqat individual iqtisodiy qarorlar, balki ijtimoiy holat, institutsional muhit va migratsiya xarajatlari bilan bog'liq murakkab jarayon sifatida talqin qilinadi[6]. Mazkur yondashuv mehnat mobilligini faqat ish haqi bilan izohlashdan ko'ra kengroq ijtimoiy-iqtisodiy omillar asosida tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekiston sharoitida mehnat mobilligi masalasi, avvalo, mehnat resurslarining yuqori sur'atlarda shakllanishi, bandlikni ta'minlash, hududlar o'rtasidagi iqtisodiy farqlar va xalqaro mehnat migratsiyasi bilan bog'liq holda o'rganilmoqda. Mamlakatda mehnat bozorining rivojlanishi, aholi bandligini ta'minlash, mehnat migratsiyasini tartibga solish va fuqarolarning xorijda qonuniy mehnat faoliyatini amalga oshirish masalalari bo'yicha ilmiy va amaliy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Mahalliy tadqiqotlarda mehnat migratsiyasining aholi daromadlari, bandlik, uy xo'jaliklari farovonligi va hududiy mehnat bozorlariga ta'siri masalalariga katta e'tibor qaratilgan. Shu bilan birga, mehnat mobilligini faqat xalqaro migratsiya doirasida emas, balki

hududiy, kasbiy va tarmoqlararo mobillikning yagona tizimi sifatida baholash masalasi yoritilgan. Jumladan, akademik Q.X.Abdurahmonovning tadqiqotlarida mehnat bozori, bandlik, mehnat resurslaridan samarali foydalanish va mehnat migratsiyasi masalalariga alohida e'tibor qaratilib, olim mehnat resurslaridan samarali foydalanish va aholini ish bilan ta'minlashni mehnat bozorining muhim vazifalaridan biri sifatida qaraydi[7]. Uning mehnat migratsiyasiga oid tadqiqotlarida ishchi kuchining hududlar va mamlakatlar o'rtasidagi harakati aholini ish bilan ta'minlash jarayoni bilan uzviy bog'liqligi ko'rsatib berilgan. Shuningdek, B.X.Umurzakov mehnat bozorining shakllanishi va rivojlanishini aholini ish bilan ta'minlash, mehnat resurslaridan oqilona foydalanish hamda ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklifning o'zaro nisbatini ta'minlash jarayonlari bilan bog'laydi[8]. Mazkur yondashuv mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari va hududlar bo'yicha samarali taqsimlanishi mehnat bozorining barqaror faoliyat yuritishida muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

N.Q.Zokirova tadqiqotlarida esa mehnat iqtisodiyoti, bandlik va mehnat bozori munosabatlari, shuningdek, ishchi kuchining iqtisodiy jarayonlardagi harakati masalalari yoritilgan[9]. Uning yondashuvlari ishchi kuchining kasbiy, hududiy va iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishiga mos ravishda harakatlanishi mehnat bozoridagi bandlik jarayonlari bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur tadqiqotlarda mehnat mobilligining alohida jihatlari, ya'ni ish haqi, migratsiya, inson kapitali, bandlik, hududiy tafovutlar keng

o'rganilgan bo'lsa-da, ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga kompleks ta'sirini yagona metodologik yondashuv asosida baholash masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotda mehnat mobilligi hududiy, kasbiy, tarmoqlararo va xalqaro harakatlarning o'zaro bog'liq tizimi sifatida qaralib, hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri orqali baholashga yo'naltiriladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini mehnat mobilligi va uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini tizimli ravishda o'rganish tamoyili tashkil etadi. Tadqiqotda mehnat mobilligi ishchi kuchining hududiy, kasbiy, tarmoqlararo va xalqaro yo'nalishlarda harakatlanishi sifatida qaralib, uning bandlik, aholi daromadlari, mehnat unumdorligi va hududiy rivojlanish jarayonlari bilan o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, statistik tahlil, taqqoslash, guruhlash, dinamik qatorlar tahlili va iqtisodiy-mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tizimli yondashuv orqali mehnat mobilligining iqtisodiy va ijtimoiy omillar bilan o'zaro bog'liqligi aniqlanadi. Shuningdek, statistik ma'lumotlar asosida mehnat resurslari, bandlik va ishsizlik ko'rsatkichlarining dinamik o'zgarishi baholanadi. Taqqoslash usuli yordamida hududlar kesimida mehnat bozorining asosiy ko'rsatkichlari o'zaro solishtiriladi.

Muhokama va natijalar.

Bugungi kunda xalqaro migrantlar soni 300 milliondan oshadi va ular jahon aholisining deyarli 4 foizini tashkil etadi. Ushbu umumiy ko'rsatkich doimiy ravishda o'sib bormoqda. Aholining xalqaro migratsiyasi jamiyatlar rivojlanishida tobora muhim rol o'ynab

kelmoqda va deyarli barcha mamlakatlar hamda turli ijtimoiy qatlamlarni qamrab olgan global jarayonga aylandi. Buning sababi shundaki, migrantlarning yarmidan ko'pi rivojlanayotgan mamlakatlar va

o'tish davri iqtisodiyotiga ega davlatlar hissasiga to'g'ri kelmoqda. Shu o'rinda migratsiyaning bir nechta asosiy shakllarini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq.

1-jadval

Migratsiya shakllari

Migratsiya turi	Qisqacha mazmuni
Doimiy migratsiya	Insonlarning boshqa mamlakatga doimiy yashash uchun ko'chib ketishi.
Vaqtinchalik migratsiya	Insonlarning ma'lum muddat boshqa hudud yoki mamlakatda ishlashi va keyinchalik o'z yurtiga qaytishi.
Noqonuniy migratsiya	Migrantlarning belgilangan qonuniy talab va rasmiy tartiblarga rioya qilmagan holda boshqa mamlakatga kirishi yoki u yerda ishlashi.

Mehnat mobilligi ikki omil ta'sirida yuzaga keladi, har bir mamlakatning ichki iqtisodiy taraqqiyoti va tashqi omillar (ya'ni, global bozor iqtisodiyotining umumiy holati hamda jarayonga jalb etilgan mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar) asosida. Ayrim davrlarda siyosiy, iqtisodiy, madaniy, oilaviy va boshqa ijtimoiy omillarga asosan mehnat migratsiyasini harakatga keltiruvchi kuchlar va motivlar kuchayadi.

Dunyoning aksariyat jamiyatlarida turmush tarzi va yashash darajasi o'zgarib bormoqda, bu esa mazkur turmush tarzini ta'minlash uchun ko'proq daromad talab qiladi. Mehnat mobilligi ishsizlikni kamaytirish va aholi daromadlarini oshirish mumkin bo'lgan

mexanizmlaridan biri bo'lib, ishchi kuchining boshqa hududga ko'chishi yoki kasbini o'zgartirishi uchun zarur malaka, transport, uy-joy va ijtimoiy xizmatlar mavjud bo'lishi lozim. Shuni ta'kidlash joizki, mehnat mobilligida nafaqat ishsizlar, balki ish bilan band aholining bir qismi ham ishtirok etadi. Bunday hollarda migratsiyaning asosiy harakatlantiruvchi kuchi qulayroq mehnat sharoitlarini izlashdir. Ishchi kuchi yashash darajasi past, sharoitlari og'ir, ish joyida xavfsizlik ta'minlanmagan va ish haqi kam bo'lgan hududlardan yaxshiroq sharoitlarga ega hududlarga ko'chib o'tadi. Demak, mehnat migratsiyasining obyektiv asoslaridan biri turmush darajasi va ish haqi miqdoridagi tafovutlardir.

2-jadval

Mehnat mobilligi va ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar

Yillar	Migratsiya (Ko'chib ketganlar soni, jami, kishi),y	Mehnat resurslari soni, ming kishi x1	Aholi daromadlari, mlrd. so'm, x2	Savodxonlik darajasi, % x3	Ishsizlar soni, ming kishi x4	Inflyatsiya, % x5
2010	183858	16726	62631,6	99,84	658,2	7,3
2011	184149	17286,4	85933,5	99,9	622,4	7,6
2012	210653	17564,3	104263	100	626,3	6,1
2013	189650	17814,1	126268	99,9	639,7	6,8
2014	183916	18048	146393	99,98	687	6,1

2015	168579	18276,1	169344	99,98	709,4	5,6
2016	167796	18488,9	197962	99,99	724	5,7
2017	175748	18666,3	257362	99,99	837	18,8
2018	174832	18829,6	322949	99,99	1368,6	14,3
2019	169547	18949	391389	99,99	1335,3	15,2
2020	203629	19158,2	441204	99,99	1561	11,1
2021	275079	19334,9	550747	99,99	1441,8	10
2022	221319	19517,5	667419	99,99	1332,7	12,3
2023	233175	19739,6	779086	99,99	1024,1	8,8
2024	250409	20085,2	954252	99,99	836	9,8
2025	261750	20602,6	1134253	99,99	744,9	7,3

Mazkur jadvalda mehnat mobilligi va ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar berilgan bo'lib, mehnat mobilligining ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan o'zaro bog'liqligini aniqlash maqsadida korrelyatsion tahlil amalga oshirildi.

Tahlil natijalari migratsiya, mehnat resurslari, aholi daromadlari, savodxonlik darajasi, ishsizlik va inflyatsiya o'rtasida turli darajadagi bog'liqliklar mavjudligini ko'rsatdi.

3-jadval

Migratsiya va asosiy ijtimoiy-iqtisodiy omillar o'rtasidagi juft korrelyatsiya koeffitsiyentlari matritsasi

	Yillar	Migratsiya (Ko'chib ketganlar soni, jami, kishi),y	Mehnat resurslari soni, ming kishi x1	Aholi daromad- lari, mlrd. so'm, x2	Savod- xonlik darajasi , % x3	Ishsizlar soni, ming kishi x4	Inflyat- siya, % x5
	1						
Migratsiya (Ko'chib ketganlar soni, jami, kishi),y	0,673154	1					
Mehnat resurslari soni, ming kishi x1	0,990062	0,650484	1				
Aholi daromadlari, mlrd. so'm, x2	0,9405	0,78236	0,93351	1			
Savodxonlik darajasi, % x3	0,644991	0,268224	0,688543	0,460118	1		
Ishsizlar soni, ming kishi x4	0,548307	0,227392	0,483376	0,323796	0,43452 9	1	
Inflyatsiya, % x5	0,336164	-0,1008	0,302157	0,157637	0,29816 4	0,591533	1

3-jadval ma'lumotlariga ko'ra, migratsiya va mehnat resurslari o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti 0,6505 ni tashkil etgan. Ushbu qiymat ular o'rtasida ijobiy va o'rtacha kuchli

bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Ya'ni, mehnat resurslari sonining o'zgarishi migratsiya jarayonlari bilan ma'lum darajada birgalikda o'zgarib borgan.

Migratsiya va aholi daromadlari o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti 0,7824 ga teng. Bu ijobiy va kuchli bog'liqlikni anglatadi. Mazkur natija migratsiya jarayonlari va aholi daromadlari dinamikasi o'rtasida sezilarli statistik aloqa mavjudligini ko'rsatadi. Biroq korrelyatsiya sabab-oqibat munosabatini anglatmasligini hisobga olish lozim.

Migratsiya va savodxonlik darajasi o'rtasidagi korrelyatsiya 0,2682 bo'lib, ular o'rtasida kuchsiz ijobiy bog'liqlik mavjud. Bu holat ta'lim va savodxonlik ko'rsatkichlari bilan migratsiya o'rtasidagi bevosita statistik aloqa boshqa omillarga nisbatan pastroq ekanligini ko'rsatadi. Migratsiya va savodxonlik darajasi o'rtasidagi korrelyatsiya 0,2682 bo'lib, ular o'rtasida kuchsiz ijobiy bog'liqlik mavjud. Bu holat ta'lim va savodxonlik ko'rsatkichlari bilan migratsiya o'rtasidagi bevosita statistik

aloqa boshqa omillarga nisbatan pastroq ekanligini ko'rsatadi.

Migratsiya va ishsizlik o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti 0,2274 ni tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkich kuchsiz ijobiy bog'liqlik mavjudligini bildiradi. Demak, mazkur ma'lumotlar doirasida migratsiya va ishsizlik o'rtasidagi bog'liqlik nisbatan past darajada shakllangan.

Umuman olganda, korrelyatsion tahlil natijalari ichida migratsiyaning aholi daromadlari ($r=0,7824$) va mehnat resurslari ($r=0,6505$) bilan bog'liqligi nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi. Aksincha, migratsiyaning ishsizlik ($r=0,2274$), savodxonlik ($r=0,2682$) va inflyatsiya ($r=-0,1008$) bilan bog'liqligi kuchsiz darajada shakllangan. Shu sababli mehnat mobilligining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini yanada chuqurroq baholash uchun regressiya tahlili kabi ekonometrik usullardan ham foydalanildi.

4-jadval

Regressiya modelining statistik ko'rsatkichlari va parametrlarini baholash natijalari

Ko'rsatkich	Qiymat
Ko'p martalik R	0,779695
R-kvadrat (R^2)	0,607924
Tuzatilgan R-kvadrat	0,577765
Standart xatolik	23386,42
Kuzatuvlar soni	15

Dispersiya tahlili (ANOVA)

Manba	Erkinlik darajasi (df)	SS	MS	F	F ahamiyatlilik darajasi
Regressiya	1	1,1E+10	1,1E+10	20,15687	0,000609
Qoldiq	13	7,11E+09	5,47E+08		
Jami	14	1,8E+10			

Regressiya koeffitsiyentlarini baholash natijalari

Ko'rsatkich	Koeffitsiyentlar	Standart xatolik	t-statistika	P-qiymat	Quyi 95%	Yuqori 95%
Y-kesishma (konstanta)	168802,5	10016,37	16,85266	3,26E-10	147163,5	190441,6
62631,6	0,085038	0,018941	4,489641	0,000609	0,044119	0,125958

Regressiya tahlili natijalariga ko'ra, aholi daromadlari bilan natijaviy ko'rsatkich o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjud. Buni Multiple R koeffitsiyentining 0,7797 ga tengligi ham ko'rsatadi. Modelning (R^2) ko'rsatkichi 0,6079 ni tashkil etib, natijaviy ko'rsatkichdagi o'zgarishlarning 60,79 foizi aholi daromadlari bilan izohlanishini anglatadi.

Modelning Significance F qiymati 0,000609 ga teng bo'lib, 0,05 dan kichik. Bu esa tuzilgan regressiya modelining statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini ko'rsatadi. Aholi daromadlari bo'yicha regressiya koeffitsiyenti 0,085038 ni tashkil etgan va uning P-qiymati ham 0,000609 ga teng. Demak, aholi daromadlarining natijaviy ko'rsatkichga ta'siri statistik jihatdan ahamiyatli hisoblanadi.

Olingan regressiya tenglamasi ($Y=168802,5+0,085038X$) ko'rinishida bo'lib, aholi daromadlari oshishi bilan natijaviy ko'rsatkich ham oshib borishini ko'rsatadi. Umuman olganda, tahlil natijalari aholi daromadlarining tadqiq qilinayotgan ko'rsatkich o'zgarishida muhim omil ekanligini ko'rsatmoqda.

Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, 2010–2025-yillar oralig'ida mehnat resurslari o'sib borganligi bilan bir vaqtda ishsizlar sonining 2020-yildan keyingi davrda kamayishi mehnat bozorida bandlik imkoniyatlari kengayganini ko'rsatadi. Bunda yangi ish o'rinlarining yaratilishi bilan bir qatorda ishchi kuchining hududlar, tarmoqlar va kasblar bo'yicha qayta taqsimlanishi ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa.

O'tkazilgan tahlil natijalari mehnat mobilligining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlari bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatdi. Regressiya tahlili

natijasida aholi daromadlari va tadqiq qilinayotgan natijaviy ko'rsatkich o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Shuningdek, modelning statistik ahamiyatli ekanligi mehnat mobilligiga ta'sir etuvchi iqtisodiy omillarni hisobga olish muhimligini ko'rsatadi.

Mehnat mobilligining rivojlanishi aholining ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarini kengaytirish, mehnat resurslarini hududlar va iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha samarali taqsimlash hamda aholi daromadlarini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, mehnat mobilligi faqat ish o'rinlarini o'zgartirish jarayoni emas, balki hududiy va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'sir qiluvchi muhim jarayon sifatida qaralishi lozim.

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

hududlar o'rtasida mehnat mobilligini qo'llab-quvvatlash, ya'ni ishchi kuchiga talab yuqori bo'lgan hududlar va ish bilan ta'minlanish imkoniyatlari cheklangan hududlar o'rtasida mehnat resurslari harakatini yaxshilash zarur;

mehnat bozori to'g'risidagi axborot tizimini rivojlantirish, jumladan, mavjud va yangi ish o'rinlari, ish haqi, kasbiy talablar hamda hududlardagi mehnatga bo'lgan ehtiyoj haqida aholiga tezkor ma'lumot beruvchi raqamli platformalarni kengaytirish maqsadga muvofiq;

kasbiy tayyorgarlikni mehnat bozori talablariga moslashtirish, mehnat mobilligini oshirish uchun aholini talab yuqori bo'lgan kasblarga qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini rivojlantirish lozim;

mehnat migratsiyasini qonuniy va xavfsiz shaklda tashkil etish, xususan,

boshqa hudud yoki davlatga ishlash uchun ketayotgan fuqarolarning huquqiy, axborot va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlanishini kuchaytirish zarur.

Umuman olganda, mehnat mobilligini rivojlantirish aholi bandligini ta'minlash, daromadlarni oshirish, mehnat resurslaridan samarali

foydalanish va hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Shu bois mehnat mobilligini mehnat bozori va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismi sifatida baholash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. International Labour Organization (ILO). (2024). ILO Global Estimates on International Migrant Workers: International Migrants in the Labour Force. 4th edition. Geneva: ILO. DOI: 10.54394/ESKI5420.
2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Mehnat resurslari va mehnat bozori statistikasi. — Toshkent. — stat.uz.
3. Smith, A. (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell.
4. Ricardo, D. (1817). On the Principles of Political Economy and Taxation. London: John Murray.
5. Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. Journal of the Statistical Society of London, 48(2), 167–235. DOI: 10.2307/2979181.
6. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review, 19(3), 431–466. DOI: 10.2307/2938462. JSTOR — Theories of International Migration: A Review and Appraisal
7. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: darslik. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – 628 b.
8. Umurzakov B.X. va boshq. Mehnat resurslari shakllanishi va taqsimlanishining hududiy xususiyatlari. Monografiya. – Toshkent: LESSON PRESS, 2017. – 188 b.
9. Zokirova N.Q., Shoyusupova N.T., Gabzalilova V.T., Abdurahmanova G.Q. Aholini ish bilan bandligini tartibga solish: nazariy va amaliy jihatlar. – Toshkent: TDIU, 2011.
10. ILO, OECD & World Bank Group. (2015). The Contribution of Labour Mobility to Economic Growth.
11. International Labour Organization. Labour Migration. ILO Topic Portal, 2024–2026.
12. International Labour Organization. Employment and Social Trends 2026. Geneva, 2026.
13. O'zbekiston Respublikasi Milliy Statistika Qo'mitasi 2010–2025-yillar ma'lumotlari, <https://stat.uz/uz/>
14. O'zbekiston Respublikasi Migratsiya agentligi. Xorijda mehnat qilayotgan fuqarolarni qo'llab-quvvatlashga oid ma'lumotlar. 2025–2026.
15. O'zbekiston Respublikasi Migratsiya agentligi. Xavfsiz, tartibli va qonuniy mehnat migratsiyasi bo'yicha ma'lumotlar. 2025–2026.

CONTENTS

1	Shakarov Davron Ulashboyevich	4-14
	RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA QURILISH XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY JIHATLARI	
2	Aminov Jonibek Boxodirovich	15-22
	TURISTIK XIZMATLARNING IQTISODIY MAZMUNI VA HUDUDIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI	
3	Sa'dullaev Behzod Sodiq o'g'li	23-30
	RAQAMLI INFRATUZILMA VA INSON KAPITALINING RIVOJLANISH TAHLILI	
4	Xasanov Axmadjon Shodiyarovich	31-38
	RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY RESURLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	
5	Sultonov Mexriddin Zuxriddin o'g'li	39-45
	GASTRONOMIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI (FARG'ONA TURISTIK MINTAQASI MISOLIDA)	
6	Toshxujayev Mustafaxon Abduvosi o'g'li	46-50
	O'ZBEKISTON HUDUDIY TURIZM RESURLARINING XIZMAT KO'RSATISH SOHASI BARQAROR O'SISHIGA HISSASI	
7	Ulug'muradova Nodira Berdimuradovna	51-59
	KICHIK BIZNESDA MEHNAT MUNOSABATLARINI INSTITUSIONAL TRANSFORMATSIYALASHNING MODULLI MEXANIZMI	
8	Yuldashev Shamsiddin Qiyamiddinovich, Bozorov Azizbek Alisher o'g'li	60-67
	MAMLAKAT IQTISODIY BARQARORLIGINI OSHIRISHDA EKSPORT DIVERSIFIKATSIYASINING ROLI	
9	Pardaev Mamayunus Qarshiboevich, Usmonov Behruz Sharofiddin o'g'li	68-76
	KORXONALARDA KOMPENSATSIYA VA IMTIYOZLAR PAKETINING MEHNAT UNUMDORLIGIGA TA'SIRINI IQTISODIY-STATISTIK BAHOLASH	
10	Zhao Yi	77-89
	HOW DIGITIZATION BRIDGES THE SERVICE ECONOMY WITH THE GREEN ECONOMY IN SUSTAINABLE TOURISM	
11	Shakarov Zafar Gafforovich	90-98
	MEHNAT MOBILIGINING IJTIMOIY-IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH	
12	B.B.Himmatova	99-108
	ULGURJI SAVDO XIZMATLARINING IQTISODIY MOHIYATI, XUSUSIYATLARI VA XIZMATLAR SOHASIDAGI O'RNI	
13	Xomitov Komiljon Zoitovich	109-117
	QISHLOQ HUDUDLARIDA AHOLINI NORASMIY ISH BILAN BANDLIK DARAJASINI KAMAYTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	
14	Талимова Л.А., Давлатова М.П., Расулов З.Ж.	118-125
	СТИМУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ. ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН	
15	Safin Farid Gubaydullayevich, Porsayev Ganidjan Muxamedovich, Qobulov Dilshod Qodir o'g'li	126-134
	QIYOSIY YONDASHUV BILAN OBYEKT QIYMATINI BAHOLASHNING ISHONCHLILIGI VA ANIQLIGI MASALASI	

16	Xudayberganov Zoxidjon Djurakulovich	135-144
	AXBOROT XIZMATLARI BOZORINING IQTISODIY TABIATI VA RAQOBAT XUSUSIYATLARI	
17	Karimova Aziza Maxomadrizoyevna, Sindarov Shuxrat Keldiyorovich	145-154
	TIJORAT BANKLARINING ISLOMIY DARCHALARIDA MIJOZLAR MABLAG'LARINI JALB QILISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	
18	Murodov Alisher Murodjon o'g'li	153-162
	DAVLAT INSTITUTLARI VA IQTISODIY BARQARORLIK	
19	Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	163-171
	RIVOJLANAYOTGAN VA BOZOR IQTISODIYOTIGA O'TAYOTGAN MAMLAKATLARDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARINING UGLEROD INTENSIVLIGIGA TA'SIRINI ENERGIYA INTENSIVLIGI DARAJALARI BO'YICHA PANEL EKONOMETRIK BAHOLASH	
20	Rasulov Zokir Jakhongirovich, Aymukhamedov Begzad Sultanbek ugli, Davlatova Madinabonu Pulat kizi	172-180
	BUSINESS PLANNING IN THE NEW ECONOMY OF UZBEKISTAN: INSTITUTIONAL SHIFTS, MACROECONOMIC CONSTRAINTS AND AN ADAPTIVE PLANNING FRAMEWORK	
21	Xalbayev Shaxriyor Abdullayevich	181-189
	TURIZM KORXONALARINING IQTISODIY SALOHİYATINI BOSHQARISH VA RIVOJLANTISH STRATEGIYASI	
22	Norboyev Allayor Ismoilovich	190-195
	Demografik o'zgarishlar sharoitida mehnat salohiyatining iqtisodiy barqarorlikdagi roli	
23	Fukuda Hiroki	196-202
	MECHANISMS FOR STIMULATING GREEN INNOVATION IN THE INDUSTRIAL SECTORS OF SAMARKAND REGION	
24	Haydarov Jamol Kamol o'g'li	203-211
	KORXONALARDA ZAMONAVIY XIZMATLARNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOİY-IQTISODIY AHAMIYATI, MOHIYATI VA TAMOIYILLARI	
25	Yakupova Ayzada Nizamatdinovna	212-219
	QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING BARQAROR RIVOJLANISHI: ILMIY QARASHLAR EVOLYUTSIYASI VA ZAMONAVIY TALQINI	
26	Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	220-226
	O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI BAHOLASHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	
27	Abduazizov Bektosh Mamarayim o'g'li	227-234
	O'ZBEKISTON XUSUSIY SEKTORIDA MEHNATGA TALAB VA BANDLIK DINAMIKASI	
28	Erbo'tayev Azimjon Qaxromon o'g'li	235-242
	AGROTURISTIK XIZMATLAR BOZORINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	
29	Nafasov Ruslan Uraljon o'g'li	243-249
	SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA RAQAMLI TIBBIY XIZMATLAR EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISH ORQALI IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH	
30	Rabbimov Muxriddin Musoqul o'g'li	250-258
	O'ZBEKISTON MOLIYA BOZORIDA XALQARO KREDIT MUNOSABATLARINING RIVOJLANISHI VA IQTISODIY BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI	